

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Preceptoriu[m] Nico. [de] Lira ordinis seraphici Francisci/
siue Expositio tripharia brevis vtil[is] in decalogu[m] legis
diuine**

Henricus <de Frimaria>

Nicolaus <de Lyra>

Colonie, 19.05.1495

Tertja expositio respic[itur] homicidiu[m] spirituale q[uod] q[uis]
i[n]terp[re]tati[on]e [quod] homicidia. ...

urn:nbn:de:hbz:466:1-31207

Cui p̄ tāto pietatis actu deus hanc gratiā rep̄ē
dit. q̄ reddita sibi captiuitate oim xp̄ianoz detem
toz cū honore z opibz ad patriā libere ē remissus
Sciendū tñ q̄ ad istā liberatōem aliter tenet̄ p̄so
na publica /z aliter p̄sona p̄uata. Nam p̄sona pu
blica tenet̄ h̄ defendere potestatiue /z cum armis
dūmō speret q̄ talis liberari possit. De personis
h̄o p̄uatis dicunt magni doctores q̄ si credant q̄
solyho possit hoīem liberare a morte iniusta. q̄
tenent̄ h̄o impedire imo etiāz credūt q̄ facto hoc
teneant̄ si h̄ p̄nt efficere sine p̄sonaz pic̄lo. alioqn̄
credo q̄ p̄sona p̄uata non teneat̄ se exponere pic̄
lo corpali in tali casu. Sed q̄ faceret h̄ eēt p̄fectio
nis z p̄silij z opus superogatois vt̄ visum est.

C **E** **R** **T** **A** expositio respic̄ homicidiū spl
rituale q̄ q̄s interpretat̄ d̄z homicida. Et h̄ homici
diū spirituale cōmittit̄ quattuor modis. **P** **r** **i** **o**
q̄dem ī corde p̄ximū odiendo v̄l sibi inuidēdo De
quo dicit̄. 1. Joh̄is. 3. **O** **i** **s** q̄ odit̄ frat̄re suum ho
micida est. Et sequit̄ /ois homicida nō habz vitā
in se manentem. glosa ibidē. Et si uiuens int̄ san
ctos p̄ fidē uiuere cernit̄: in p̄petuū tñ cum Layn
dānabit̄ / Et illd̄ homicidiū tanto ḡuius ē homi
cidio corpali. quāto aīa q̄ p̄ inuidiaz occidit̄ ē pre
stantioz corpe. **Q** **u** **d** etiāz patet ex hoc q̄ p̄ homici
diū corpale h̄o interficit aliu. per inuidiam autem
homo perimit̄ seip̄m. Et ideo quāto nephandi
us est hoīem occidere seip̄m q̄ aliu. tanto detestabi
lius ē sp̄uale homicidiū corpali. Et isto mō tā pu
eri q̄ mulieres iudeoz xp̄m crucifigētū facti sunt

PRELUD

homicide odiētes dñz Jezuz. Et sñr hodierni iu/ dei fiñt h mō homicide. De q̄b scribit Sapia. 2. Ipi ho homicide th esaurisauerūt sibi malū/ isipie res z maligni oderūt sapiētā. z rei facti st̄i cogita tionibz suis. Et qz fm Augustinū sup genesiz In uidia ē dolor aliene felicitat̄. idō psiderādū est q̄ dolor q̄ p̄cipit̄ de p̄speritate aliena ā subito tran/ sit z sic vocat̄ passio/ z ē veniale pctm̄. Aut diu ma net z tñc aut dolet de p̄speritate tpali. z sic ē pctm̄ mortale/ z vitū capitale qd̄ vocat̄ iuidia. Aut do let de p̄speritate spūali. z adhuc distinguenduz ē fm glosam ad Ro. 2. qz aut dolet q̄ nō est similis meliori p̄pter suā isufficiētiam/ z talis dolor ē bo nus. qz causat in hoīe displicētiaz z p̄temptū suū. Aut dolet de alteri⁹ excellentia. z sic ē pctm̄ i sp̄ ritum sanctū. vt p̄z ex supradictis/ z reducīt ad iud̄ diā fraterne gratie. ¶ Scdo cōmittit̄ in voluntate/ fetū scz spiritualē z bonevolūtatis p̄positū suffo cando. Nam quotiēs i te bonū p̄ceptū diuinit⁹ in spiratū p̄ negligētā v̄l p̄temptū extinguis. totiēs fetum diuinū manu diuine gr̄e i te plantatum vo luntarie iugulas z perimis. qd̄ homicidiuz tanto est scelestius. quanto diuin⁹ fetus est nobilior per fectior/ z utilior q̄ human⁹. Vñ Ap̄ls. Spirituz nolite extinguere. ¶ Tertio cōmittitur verbo scz ore. primo detrahendo. quia ille cui detrahitur i conscientia illius qui audit detractionem occidit̄ in qua prius viuebat per bonam famā. Et hanc detractionez diffinit Anselmus in libro de simili/ tudinibus dicens. Detractio est quotienscūqz ali

DE DETRACTU

Quis falsus aliquid ea intentione dicit alio dicit vñ ipse min⁹
amari vñ appciari potest. Ubi notādū q̄ tria p̄curt
ad h̄ q̄ detractio sit mortale p̄ctm̄. **P**rimū ē cū
q̄s loquit̄ falsus vñ saltem aliquid d̄ q̄ dubitat an sit
verū. z hoc inuit dicitur Anselmus cū dicit falsus
aliquid. **S**cōm est: q̄ hoc loquatur aīo deli/
berato ideo dicit ea itentōe. **T**ertium est q̄ lo/
quatur aīo nocendi vel ī corpore vel in anima seu
etiam ī fama. Ideo ipse dicit vñ de ipse min⁹ ama/
ri vñ appciari possit. Et sic detractō sp̄ ē p̄ctm̄ mor/
tale. q̄ d̄ bene homicidiū d̄. q̄ ē homicidiū sp̄nā/
le q̄ vñ homicidiū corpali. q̄ ibi solū corp⁹ vñ oc/
cidit̄ h̄ aūt plures aīe simul occidunt: vna sc̄z ip̄i⁹
detractoris / alia eius cui detrahitur / tertia ip̄sōrū
audientium. Unde tale homicidiū est periclo/
sissimum. q̄ est contagiosum. Serpit em̄ de vno
ī aliūz letalit̄ inficit omnes illos ī quos virus det/
ractoris īfundit̄. Et ideo hoc peccatum ē summe
formidabile propter tria. **P**rimo q̄ est conta/
giosum z infectiuum alioz vñ vñsum est. **S**cōdo q̄
inter omnia peccata illud difficiliter videtur expi/
ari. Hoc patet per hoc. quia sc̄m Augustinum
Nō dimittit̄ p̄ctm̄ nisi restituat̄ ablatū. Ergo cuz
per detractionē abstuler̄ proximo famā suāz que
iter bona temporalia est nobilissimū: ideo impossi/
bile est vñ summe difficile vt ei posses restituere / q̄
sc̄re non posses ī quor̄ cordibus hominum vene/
nū tue detractionis sit īfusum. **T**ertio: q̄ illud
peccatū inter oīa alia magis dicitur inhumaniter
committi. quod p̄z per Anselmum ī quodam tra

PRECEPTUM

etatu quē fecit de detractōe sic dicentem Quoties
ens proximo detrahis: toties morsum dux suis
carnibz dentibz tuis infigis. Unde illud vitium pro/
pter sui detestabilitatem assimilatur lupo rapacissi/
me q̄ i hoc ab alijs animalibus degenerat: qz nulluz
aliud animal vti carnibus sue speciei sed alteri. qz
nisus nō comedit nisum: sic de alijs. De lupa at
legit̄ q̄ p̄ fame nimia comedit lupū. Sz i h̄ ip̄e
detractor adhuc p̄auitatem lupo superat: eo q̄ lupa
soluz comedit carnes recētes z crudas: detractor
aut̄ frequent̄ morsum detractōis infigit etiam in
carnes putridas. quia quoties homini mortuo
detrahis z famam eis diminuis: toties morsu de/
tractionis tue suas carnes putridas inhumaniter
dentibz tuis laceras z corrumpis. **Quarto** ho/
miciidium committitur i opere victum necessariū
i necessitate articulo pauperi subtrahendo. Nam
q̄ victum pauperi necessarium in necessitate sub/
trahit: spirituale homicidium committit. Unde
dicit Ambrosius libro de offi. et. 86. distinctione.
Pasce fame morientem si nō paup̄is: occidisti. Et
gratia huius queri potest vtrum dare elemosinaz
cadat sub precepto. Ad cuius euidentiam quat/
tuor per ordiem sunt videnda. **Primo** vidēduz
est quando dare elemosinaz sit homini sub prece/
pto: z quando sub consilio. **Secundo** vidēduz
est qualiter sit danda ipsa elemosina. **Tertio** vidē/
duz est q̄bus p̄ ceteris sit dāda elemosina. **Quar/
to** declarabitur que sunt illa que digne solent ho/
minem mouere ad elemosinam cum hilaritate

et promptitudine eroganda. **P**ropter primum est sciendum
 quod dare elemosinam in necessitate articulo cadit sub pre-
 cepto. quod patet per hoc quod ipsam omittens eternaliter punie-
 tur. ut patet per Math. 25. Esurivi et non dedistis mihi
 manducare. Et ratio huius est. quod cum dilectio proximi cadat
 sub precepto. necesse est omnia illa cadere sub precepto si-
 ne quibus dilectio proximi non fuerit. Ad dilectionem autem pro-
 ximi pertinet ut non solum velimus ei bonum. sed et operemur
 secundum illud. 1. Joh. 3. Non diligam verbo neque lingua.
 sed opere et veritate. Ad hoc autem quod velimus bonum alteri
 requiritur quod eius necessitati subveniamus. iuxta illud
 1. Joh. 3. Qui viderit fratrem suum necessitatem
 habere et clauserit viscera sua ab eo. quomodo chari-
 tas dei manet in illo. Ergo elemosinarum largitio est
 precepto. quod intentio legislatoris est cives facere virtuo-
 sos. 7. e. 5. Ethicorum. Sed quod precepta dantur de acti-
 bus virtutum. necesse est ut hoc modo donum elemo-
 sine cadat sub precepto secundum quod ille actus est de necessi-
 tate virtutis. puta secundum dictamen recte rationis. Et
 secundum hoc est considerandum aliquid ex parte dan-
 tis et aliquid ex parte recipientis. Ex parte quod datur
 requiritur quod illud quod datur in elemosinam sit superfluum non
 solum respectu superfluum. sed etiam respectu aliorum
 quorum sibi cura incumbit. quod recta ratio dicat quod primo
 unusquisque sibi provideat et his quorum cura sibi incumbit
 Et postea de residuo necessitati aliorum subveniat.
 Ex parte autem recipientis requiritur quod necessitate
 habeat: alioquin non est ratio pietatis quare ei daretur.
 82. di. in glosa super illud ca. Generaliter. His
 pauperibus danda est elemosina qui suis manibus

RECEPTA

laborare nō possunt. nā q̄ laborare possunt. si se
miscēt elemosine peritōi redigunt ī seruitutē. ca.
de medicātibz validis. Lege vnica. Lunctz. In
regritas em̄ mēbroz z robur in offerēda elemosi
na ē attēdēda. vt. L. de medicātibz validis li. 2.
L. vnica. Q̄ robusti z fortes frequenter de cibo
securi iusticiā negligūt. Et q̄dē glo. sup math. dī
cit Iusti feceris si iuste petēs correxerz. q̄ si eis
dederz. Nō em̄ oīs necessitas obligat ad p̄ceptū
s̄ solū illa sine q̄ q̄s sustētari nō p̄t Et ideo relinq̄t
q̄ dare elemosinā de supfluo ē sub p̄cepto resp̄cū
ei⁹ q̄ ē posit⁹ ī extrema necessitate Et sic intelligit̄
Ibū Ambrosij. Pasce fame moriētē. S̄z citra ne
cessitates extremā dare elemosinam est sub p̄cepto
sicut z de q̄libet meliori bono danz p̄silia. Unde
d̄t Basili⁹. Lur tu abūdas. ille p̄o medicat/ nisi
vt tu bone disp̄satiōis merita p̄sequis/ ille p̄o pa
tienti meritis decorē. Famelicū panis ē quē tu de
tines. nudi tunicā quā in p̄clau p̄seruas/ discalci
ati calce⁹ q̄ penete marcescit. Idē d̄t Ambrosi⁹.
47. di. Sicut hi q̄. Et addit. Tātoz te scias ī
uadere bona. quāt⁹ possis prestare q̄d velis Sci
endū tñ q̄ nō ē simpl̄r expectanda vltima neces
sitas. qz tunc forte nō possēt iunari natura fame sic
p̄sumpta S̄z tūc intelligend⁹ ē casus extreme ne
cessitatis qm̄ apparēt signa. p̄babilia future neces
sitaris extreme. vt cū aliq̄s videt alios ipotentes
vt pigros ad subuenienduz/ z videt paupes vite
necessarijs indigere nec sibi posse satisfacere. tunc
em̄ ex p̄cepto charitatis sibi tenetur subuenire.

DE QUATUOR

Propter quod est sciendum quod circa donationem elemosine tria sunt consideranda. **P**rimo quod fiat de proprio et licite acquisito et non de alieno. Ideo scribitur Proverbia. 3. Honora dominum de tua substantia. Et hoc est necessarium quia alias perditur triplex fructus qui est proprius elemosine. **P**rimus est quod animam a peccato emundat quod facere non potest elemosina de furto vel rapina vel usura acquisita. Nam sicut aqua turbida vestes lotas non depurat sed maculat. ita elemosina de illicito et acquisito animam a peccato non emundat. sed magis peraminat. **S**ecundus quod iram divine ultionis placat quod non facit elemosina de illicito acquisito. Hec enim dantem inficit et proximum ledit. cui suum per iustitiam reddi debuit et deum offendit. Juxta illud. Ecclesiastici. 34. Qui offert sacrificium de substantia pauperum. sicut qui victimat filium in conspectu patris. **T**ertius fructus est quod animam divina contemplatione irradiat. Thobie. 4. Elemosina a morte liberat. et non permittit animas ire in tenebras. sed eas ad fontem vite luminis eterni perducit. quod non potest facere elemosina de illicito et acquisito facta. quia hec potius quam luce claritatem divine necludit et ad tenebras eternas perducit. **S**ecundo considerandum est quod elemosina fiat recto ordine et decenti modo. Rectus autem ordo in hoc attenditur quod homo primo habeat pietatem ad seipsum. et postea ad alium. Sicut enim peruersus est ordo quod homo neglecta indigentia patris et matris extraneis subveniret. quia in hoc non exerceret pietatem sed potius crudelitatem. ita multo minus di-

PRECEPTA

enda est elemosina quam quis facit alteri propria salute neglecta. **U**n dicit Ecclesiastici. 30. Misere anime tue placens deo. Decens etiam modus in hoc accreditur quod elemosina datur leti vultu dulci sermone et propria manu. quod letus vultus elemosinam in diuina acceptatione saginat cuius hilaris dator diligat deum. dulce sermone ipsam dulcorat. Dura autem sermone et obiurgatio elemosinam pauperi amaricat. Sic iterum propria manu elemosinam multiplicat. Juxta illud. Qui cito datur bis dat. quod nescit dare quod dare tardat. **T**ertio in modo dande elemosine consideranda est recta intentio ut non detur pro humana gloria sed pro diuino honore. Nam ut inquit Gregorius. Insuperbus esset nemo qui mercedem eterne retributionis commutaret in fumum vane et transitorie laudis. **T**ertio ostenditur de quibus pre alijs sit danda elemosina. Propter quod est sciendum quod circa dationem elemosine modus et discretio est seruanda. Nam eorum qui petunt elemosinam alij petunt quasi ex debito ut predicatorum et prelatorum talibusque debet. et non ex debito stricti iuris. sed saltem ex debito charitatis et etiam naturalis equitatis ut recipiant sustentationem ab his quibus predicant vel quibus sacramenta ministrant. ut euident dicit Augustinus libro de opere monachorum. Si euangeliste inquit et ministri sunt altaris fateor plane quod habeant potestatem viuendi de scripturis fidelium unde ista sibi non irrogant. sed plane quasi ex debito sibi vendicant partem. Alij petunt elemosinam ex gratia simplicitatis pro corporis sustentatione. In primo casu distingue. quod aut sunt noti aut non si sunt noti et constat eos missos vel institutos ad

DE QUANTITATE

predicandū talibz ē elemosina p̄ oibz alijs erogāda
cū eis nō simplr ex grā. s̄ q̄si ex debito officij dei
beat. Uñ d̄r apls. Si nos seminam⁹ vobis spi
ritualia. nō ē magnū si vestra meram⁹ r̄palia. Si
p̄o sunt ignoti ⁊ dubitat̄ an tale officij sit eis com
missuz. p̄us debēt examinari an ira sit anteq̄s reci
pian̄. In his p̄o q̄ petūt simplr p̄ sustentatōe cor
poris. siliter distingue. qz aut oibz potes subuent
re/vl nō. In p̄mo casu debes indistincte dare oibz
indigentibz. nisi forte q̄s ex securitate cibi p̄teruirz
et negligeret iusticiāz. In tali em̄ casu d̄r. Aug⁹
ad Vincentiū donatistā. Utilius esuriētī panis
tollit̄. si de cibo secur⁹ iusticiā negligat. q̄s esuriētī
panis frangat̄ vt iniusticie seduct⁹ acq̄escat. Et
ponit̄. s. q. s. Nō ois. S; hoc dictū intellige de
his q̄ nō esuriūt ad mortē. tūc em̄ quātūcūq̄ iusti
ciā negligeret. pasci deberēt. vt patz supra Pasce
esuriētē ⁊c. In h̄ etiā casu vbi s; q̄s oibz idigē
tibz sufficeret. loq̄t̄ Joānes crisostim⁹ dicēs Qui
escamus ab hac dyabolica curiositate discernen
dis; iter pauperē ⁊ pauperē nō eī ex eoz vita q̄s
recipis mercedē tibi datur⁹ ē de⁹. s; ex bona volū
tate/ex m̄ia ⁊ bonitate multo q̄s ip̄is ip̄edis. hoc
ponit̄. di. 42. In sc̄do casu cū q̄s nō p̄t oibz suffi
cere. tūc cui magis sit dandum hoc docet Augu
stinus libro. 4. de doctrina christiana sic dicens.
Illi q̄ sunt nobis magis coniuncti q̄ q̄ quadā soz
te nobis adueniunt. eis magis p̄uidere debemus
Circa hoc tamen est discretōnis ratio adhibēda
Im̄ differentiam coniunctionis ⁊ sanctitat̄. et cō/

RECEPTE

munis utilitatē. Nam multo sanctiori maiore in
digentiam patienti et magis utili pro bono communi
est danda magis elemosina quam persone propinquiori.
Ubi in extrema necessitate magis subueniendum est
extraneis quam parentibus non tantam necessitatem pa-
trientibus. Si autem duorum que reputantur eque sancti et
equales pro bono communi unus sit magis committus
et alter magis indigens non potest circa talia determi-
nari cui sit magis subueniendum. Sed hoc erit pru-
denter diiudicandum ex diuersis gradibus indigen-
tie et propinquitatis. Ambrosius tamen docet in talibus
nouem esse consideranda ex quibus potest elici quod alijs
sit in elemosina preferendus. **P**rimo considera fi-
dem quia fidelis preferendus est infideli. **S**ecun-
do causam quia illi que tenentur captiui ab hostibus
sunt in misericordia alijs preferendi. **T**ertio locum
ut si quis iustus crucietur in carcere propter debi-
tum. quia licet omnibus debeatur misericordia. iusto tamen
et afflicto per amplius. **Q**uarto tempus quia tan-
to tempore afflictionis magis debemus misericordiam
exercere. **Q**uinto modum. ut non totum detur
vni sed elemosina pluribus partiatur. **S**exto
sanguinis propinquitatem. quia tales ceteris paribus
sunt extraneis preferendi. **S**eptimo etatem.
quia senes sunt iuuenibus preferendi. **O**ctauo
debilitatem. quia ceci/ claudi/ et egroti sunt sanis
preferendi. **N**ono nobilitatem. quia his que ex
diuitijs sine suo vicio labuntur in egestatem. ma-
gis est pius subuenire. quia tales de egestate magis
verecundantur/ et etiam magis cruciantur.

Quarto declarandū ē q̄ sūt illa q̄ vnūquēq; ho-
 minē digne mouere debēt ad dandū elemosinā
 cū hylaritate z promptitudine. z talia sunt tria.
Prius q; debes attendere q̄s sit ille q̄ petit q; de-
 us ip̄e ī figura paup̄is. iuxta illd̄ Math. 25. Qd̄
 vni ex minimis meis fecistis. mihi fecistis. Cū q̄nta
 aut̄ gratitudine de⁹ sibi factū reputet qd̄ ip̄edis
 pauperi. p; ex hoc q; de solo isto actu ī die iudicij
 gloriabit̄ oib; alijs fructuosis actib; omissis cū dicit
 Venite bñdicti patris mei. zc. Hoc idē apparet
 ex hoc q; istū actū pietat; singulari honore p̄miat̄
 et extollit. Qd̄ euident̄ apparz ī Martha sua ho-
 spita quā dñs iesus manu sua p̄ria sepeliuit. vr
 p; ī copia exēploz. Scdo q; debes attendere qd̄
 petat. nō em̄ a te petit tuū s; suū. q; bona dei sunt
 q̄ possides/ z tu nō es dñs. s; solū disp̄sator existis.
 Et ideo sicut seruus ille ī fidel; z nimis i grat⁹ exi-
 steret q; dñō rē suā petēti negaret/ z ei⁹ bona tra-
 dñi volūtātē ī fideliter disp̄saret. ita tu ī fidel; es z
 i grat⁹ existis ip̄i xp̄o qñ sibi petēti ī p̄sona paup̄is
 negas modicā elemosinā q̄ tibi tot bona terrena
 cōtulit/ z cū hoc oēm creaturā ī tuū obsequiūz dei
 putauit. Et īsup seipm̄ ī p̄miū tibi p̄ mercede ele-
 mosine eternerep̄misit. Qd̄ p̄siderauit Dauid
 cum d̄t. Dñe deus israhel tua sunt oīa/ z que de
 manu tua accepimus dedimus tibi. **T**ertio
 debes attendere propter qd̄ petit. q; non petit pro
 suo cōmodo. sed pro tuo. nec petit pro dato sed p̄
 mutuo. Vult em̄ liberalr̄ tibi dare ī presentī vita
 donū centuplū/ z ī eterna beatitudine seipsum in

PRECEPTA

pmium. Unde Aug⁹ Q^o hō fenerar⁹ homini. fa-
nerar⁹ potius deo/q^o cētuplum accipies z vitam
eternā possidebis. Et ideo nimis est ingr⁹ q^o ad
tales vsuras nō vult deo cōmodare. ad q^oles mu-
tuaret iudeo vl' saraceno. Propter q^o bñ scribit^r
Luce. 12. Vendite que possidet^r z date elemosi-
nam. facite vobis sacculos q^o nō veterascunt the-
sauz nō deficientem i celo. Ex premissis p^oz qualē
ter de isto precepto sit confitendum.

SEXTUM preceptū ē. Nō mechaber⁹
Q^o q^odē expresse phibet lesionē coniugalē
i psona coniuncta. sicut pcedēs pceptū phē-
bet lesionē alicui⁹ in psona p^oua. S^o fm Augu-
stinū iplicite phibz oēs illicitū cōcubitū z venere-
oz mēbroz oēm illicitū vsū z oēs carnis imūdiciā
vt videbit^r. Et hoc pceptū siliter hz triplicē expo-
sitōez. **P**rima respicit mechā corpale q^o talis ē
Nō mechaber⁹ id ē nulli alij excepto federe ma-
rimoniali te z miscebis. vt d^r glo. interlinealis.
Sciēdū aut^r q^o istud pceptū octo genera hominū
trāsgrediunt^r fm trāsgressionē octo legū. Nā pri-
mi trāsgrediunt^r legē naturalē discretōis. Et isti
sunt fornicarij q^o tra dictamē recte rōis suis z cu-
binis carnal^r cōmuscen^r. Et hz q^odā hui⁹ criminis
fautores dixerint fornicatōnem simplicem nō esse
pctm mortale. q^o vti mēbro aliquo fm actum de-
bitum z fm inclinātōnem sue nature non videtur
peccatum cum ad hoc p naturam sit institutum.
hoc nō est falsuz z impossibile ppter duo. **P**ri-
mo q^o fornicatio simplex inuenitur in lege diuina